

1 Čo je folklór?

Slovo folklór (z angl.) je zložené z dvoch častí: folk (**ľud, národ**) a lore (**vedomosť**).

- ▶ **Objasnite** jeho význam a povedzte, čo všetko by do tejto kategórie mohlo spadať.
- ▶ **Podčiarknite** slová, o ktorých si myslíte, že patria k folklóru. Z nich potom zakrúžkujte tri najvýstižnejšie.
- ▶ Aké slová ste zvýraznili? **Porovnaj**te a **vyhodnoťte** ich.
- ▶ **Diskutujte**: Aké oblasti umenia súvisia s folklórom? Aké slová ste nepodčiarkli vôbec a prečo?

▶ **Vytvorte myšlienkovú mapu:**

Do stredu čistého papiera napíšte slovo FOLKLÓR. Menším písmom okolo slova zaznamenávajte dôležité slová charakterizujúce folklór. Postupne zmeňujte slová, ktoré ste použili najmenej a rozširujte po celej strane papiera. Farebne ich odlište.

Spev	Socha
Tanec	Architektúra
Hudba	Remeslo
Tradícia	Divadlo
Maľba	Rozprávka

Zvyk	Invenčia
Nárečie	Minulosť
Pieseň	Prítomnosť
Kroj	Budúcnosť
Sviatok	Obrad
Ľud	Svojráz
Región	Národ
Ornament	Gýč
Úžitkový predmet	Starobylosť dedičstvo
Dizajn	
Móda	
Kultúra	

2 Svojráz

Každý národ sa vyznačuje vlastnými tradíciami, vychádzajúcich z jedinečnej ľudovej tvorby. Tá zahŕňa viaceré oblasti umeleckej činnosti. Slovenský štát v čase 2. svetovej vojny v rokoch 1939 – 1945 často využíval na **propagačné účely** návrat k národným ľudovým prameňom. Dokazujú to plagáty, značky, exlibrisy, známky, pohľadnice či fotografie dokumentujúce oficiálne politické prejavy z tohto obdobia.

- ▶ Všimnite si slovo „svojráz“? **Napíšte** ďalšie synonymá – svojráz, svojrážny:

- ▶ **Porovnaj**te obrázky: reportážnu fotografiu a pohľadnicu. Čo majú spoločné a v čom sa líšia?

Z prehliadky Hlinkovej mládeže v Trenčíne. Jozef Tiso pri prejave (autor neznámy). 1939. SNA, Bratislava – fond STK

Dr. Jozef Tiso – prvý prezident Slovenskej republiky (autor: Vincek Hochštetský). 1939. Pohľadnica. Múzeum SNR, Myjava

3 Ľudový odev

Slovenský kroj má spoločné znaky, avšak v jednotlivých oblastiach sa znakové špecifiká – časti odevu, ich tvar, farebnosť či zdobenie mení.

Hovorí vám niečo kidlá, fartuch či hološne? Takými to **archaizmami** sa označovali časti odevu, dnes ich pomenovávame iným názvom. Pozrite si ľudový odev **priadky** a **valacha** podľa Jana Hálu.

- ▶ Prečítajte, čo znamenajú jednotlivé výrazy a **nazvite** ich súčasným slovom.
- ▶ Archaizmy **priradte** k odevným kúskom na obrázkoch.

Ženský kroj

- kidlá** krátka sukňa odkrýva kolená, dlhá ich zahaľuje, býva skladaná a ušitá z farbiarskeho plátna so vzormi
- fartuch** pomocný kus látky, chráni odev, skladá sa naširoko
- jopka** väčšinou biela, ušitá z plátna s nariasenými rukávcami (väčšinou oddelené od jopky)
- živôtik** obliekal sa pri sviatočnej príležitosti, ušitý z hodvábnych brokátov rôznej farby
- hustka** previaže sa cez hlavu a ovinie okolo krku
- šatka** vrchná časť odevu, zdobí dekolt

Mužský kroj

- hološne** ušité z bielej vlnenej tkaniny, súčasťou býva remeň
- opasok** široký, zapínal sa na tri kovové pracky, skrývali vrečko na peniaze
- košela** vyrobená z domáceho plátna, široké rukávy, bielej farby bez výzdoby
- prúslek** nosí sa v letnom období na košeli, vyrobený z domáceho plátna, modrej farby
- širák** s kovovým perom ozdobeným vetvičkami rozmarínu
- krpce** na obrázku nie sú vidieť

Jan Hála: Priadka s ovečkou. Valach so psom. 1944. SNG, Bratislava

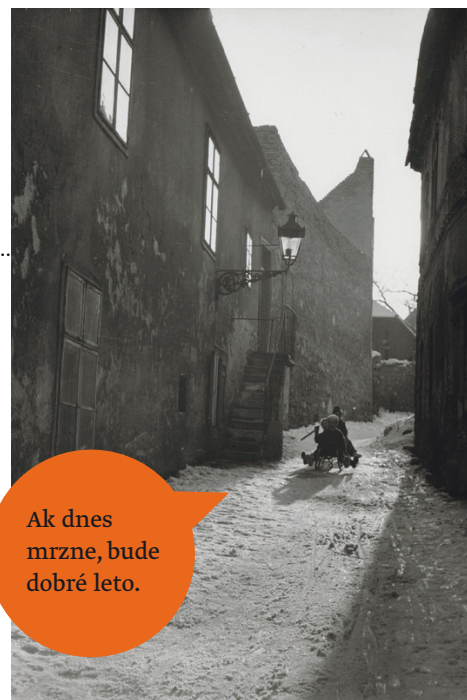
4 Zvyky a tradície

Každá oblasť má okrem kroja aj typické ľudové zvyky a nárečie. Ľudové zvyky sa viažu na **prirodný cyklus**, striedanie ročných období a kresťanské sviatky. Ľud uctieval svätcov – patrónov, pomáhajúcich pri každodennej práci.

Poznáte tieto slovenské zvyky a tradície?

Fašiangy, Sviatok všetkých svätých, Traja králi, Stridzie dni, Vynášanie, Moreny, Stavanie májov, Dožinky, Turíce, Letný slnovrat, Hromnice, Silvester, Veľká noc.

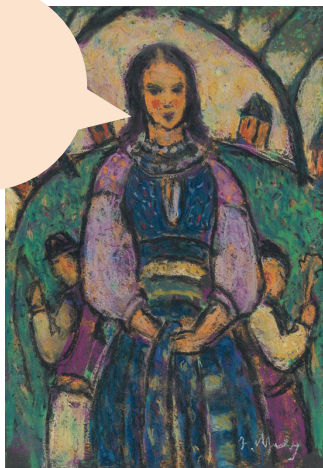
- ▶ Pozrite sa na diela, ktoré výtvarne zaznamenávajú tradície na Slovensku. K nim patrí aj ľudová slovesnosť v podobe ľudových piesní, básní, prísloví a porekadiel. Vytvoril ich ľud a ústne šíril ďalej. **Napište** pod každé dielo názov tradície a do prázdnych bublín text známej alebo vymyslenej piesne či vinšovačky, ktorá z daným obdobím súvisí.

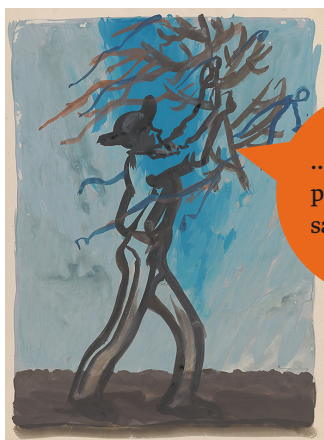
Ak dnes mrzne, bude dobré leto.

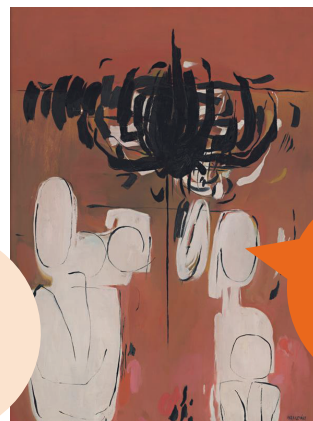
... Veľká noc ide, kto nemá kožúška, zima mu bude.

Veliká radost je, že sme už zožali, klasy pozbierali.

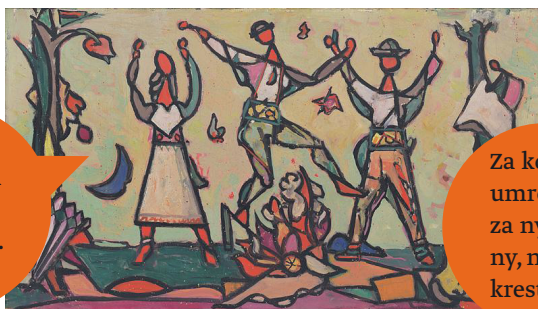
... zelený pod oblôčkom sadený.

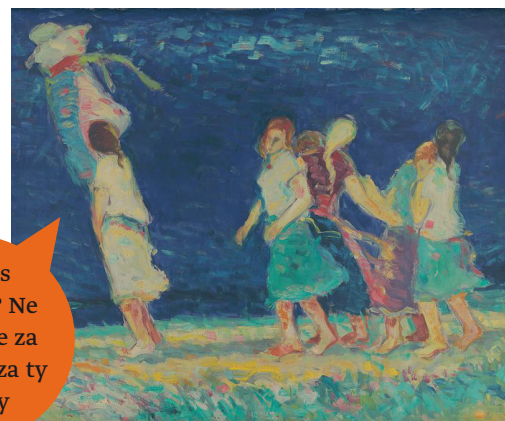
Do svätého Ducha, nevyzliekaj kožucha.

Svätojánska noc má liečivú moc.

Za kohos umrela? Ne za ny, ne za ny, než za ty kresťany

► Do tabuľky **vpíšte** hore uvedené zvyky a oslavy podľa obdobia:

Zvyky a sviatky	Letné	Jesenné	Zimné
Jarné			

5 Ornamnt

Ľudový ornamnt je **dekorujúci prvok**, ktorý zdobí predmet alebo vyplňa plochu. Množstvo geometrických, rastlinných, zvieracích, antropomorfných ornamntov sa dodnes používa – vrátane výšivky na kroji aj na iných predmetoch, keramike alebo na ľudovej architektúre. Ornamnty vznikajú **opakovaním štylizovaných motívov**.

Tieto slovenské ornamnty vytvoril Štefan Leonard Kostelníček. Patrí medzi najvýznamnejších ornamntistov v 30.–40. rokoch 20. storočia.

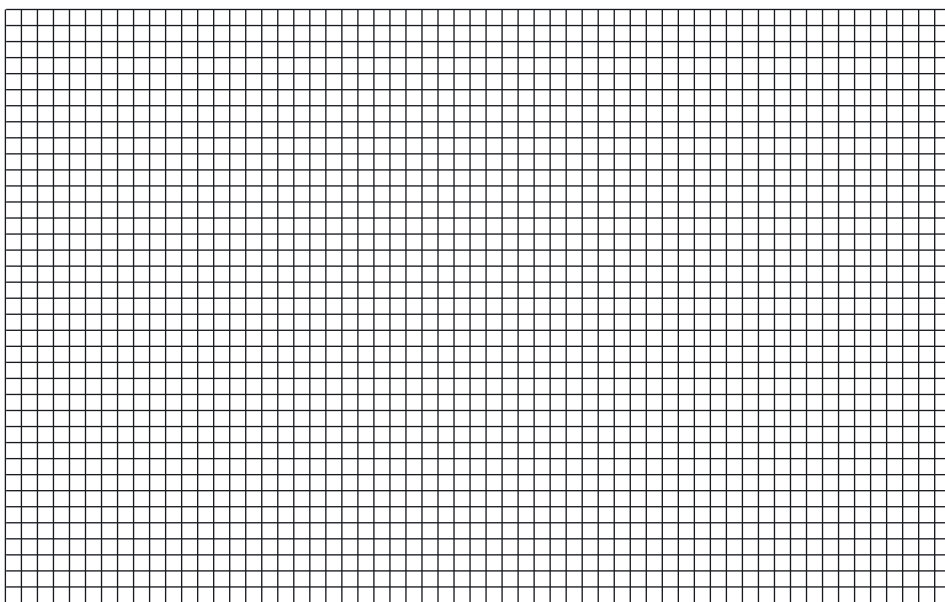
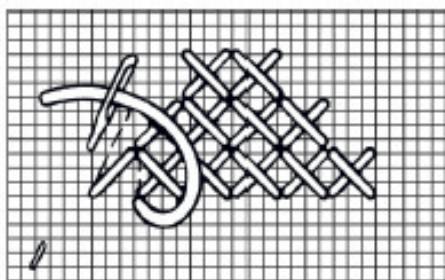
- ▶ **Pohľadajte** ľudové ornamnty na obrázkoch vyššie.
- ▶ Aký ornamnt a farebnosť je typický pre kraj, z ktorého pochádzate? Z čoho vychádzajú?
- ▶ Všímnite si Kostelníčkove ornamnty (námet, farebnosť, súmernosť). **Dokreslite** chýbajúce časti ornamntov:

6 Vzorkovnica

Vzory výšiviek sa predkresľovali na plátno (panama). Existujú rôzne druhy stehov, na ukážke je znázornený **krížikový steh**.

- ▶ **Vykrížikujte** svoje iniciály. Vymyslite si typ a veľkosť písma a vpište ich do mriežky.

7 Dizajn

Viete, že ľudové vzory sú aj dnes „in“? Na Slovensku máme umelcov a firmy s projektami, ktoré čerpajú inšpiráciu z ľudovej tvorby tak, aby boli prístupnejšie pre mladú generáciu. Od šperkov, úžitkovej keramiky, cez tašky, tričká, čelenky, opasky až po pohľadnice či kalendáre. Konceptne posúvajú **ľudovú tvorbu do nového dizajnu**.

- ▶ **Vyhľadajte** na internete súčasné slovenské značky zamerané na produkciu predmetov vychádzajúcich z ľudovej tradície. Akým spôsobom spracovávajú ľudové motívy?